

НАСТАЎНІК — У НОВАЙ

Да дыскусіі мы запрасілі начальніка Цэнтра развіцця педагагічнай адукацыі БДПУ, кандыдата педагагічных навук, дацэнта, намесніка галоўнага рэдактара часопіса «Адукацыя і выхаванне» Аляксандра ПАЗНЯК, загадчыка лабараторыі праблем выхавання асобы Нацыянальнага інстытута адукацыі, кандыдата педагагічных навук, дацэнта Анатоля ГЛІНСКАГА, пераможцу Рэспубліканскага конкурсу педагагічнага майстэрства «Настаўнік года — 2011», старшага выкладчыка Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў МДЛУ, настаўніка англійскай мовы мінскай гімназіі №24, кіраўніка Асацыяцыі настаўнікаў-метадыстаў Рэспублікі Беларусь «Імкненне» Інэсу ЗУБРЫЛІНУ, лаўрэата рэспубліканскага конкурсу «Настаўнік года — 2011», настаўніка біялогіі і хіміі Лугаваслабодскай сярэдняй школы Мінскага раёна Алену ГАРБАР, лаўрэата рэспубліканскага конкурсу «Настаўнік года Рэспублікі Беларусь — 2006», настаўніка біялогіі гімназіі №8 г. Мінска Вольгу ЛАГУНОВУ (усе тры маюць найвышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю «настаўнік-метадыст» і з'яўляюцца членамі клуба «Хрустальны журавель»), намесніка старшыні Таварыства беларускай школы, кіраўніка інтэрнэт-партала nastaunik.info Тамару МАЦКЕВІЧ, настаўніка гісторыі і грамадазнаўства смаргонскай СШ №5 Ларысу ВАЛЫНЕЦ і заслужанага работніка адукацыі Рэспублікі Беларусь, педагага-метадыста вышэйшай кваліфікацыйнай катэгорыі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі Ганну ДАБРЫНЕЎСКУЮ.

Рэвалюцыйны ці эвалюцыйны шлях?

«ЗВЯЗДА»: *Адукацыйныя рэформы, на жаль, не вельмі папулярныя ў грамадстве. Людзі не заўсёды разумеюць, што ім прапануюць і навошта трэба штосьці змяняць. Натуральна, што такія праблемы не турбуюць міністра аховы здароўя, які не абавязаны тлумачыць публіцы, чаму змяняецца метада апендэктамі. А мы вымушаны наладжваць камунікацыі з грамадствам, нават калі змяняецца змест падручнікаў для пачатковых класаў. Таму што любы змены цягнуць грамадскія рэзананс... Прыкладна так сказаў падчас III з'езда настаўнікаў СНД у Мінску міністр адукацыі Арменіі Армен Ашадян. І дабавіў: «Мне незнаёмы ні адзін міністр адукацыі (прычым не толькі ў краінах СНД), які б з'яўляўся папулярным чалавекам у сваёй краіне». Як вы лічыце, кансерватызм нашай школы — гэта яе мінус ці плюс? Увогуле, наколькі хутка школа рэагуе на змены свет? Ці не адстае яна ад патрэб дзяцей?*

Вольга ЛАГУНОВА: — Сістэма адукацыі, лічу, у прыципе не можа быць кансерватыўнай, бо ў ёй працуюць жывыя людзі. Мы не можам не змяняцца, бо змяняюцца дзеці, і мы не можам вучыць новае пакаленне паранейшаму. Але ці была ў нас рэформа? Мы пачалі пераход да 12-гадовай школы і кінулі, збіраліся пераходзіць на профільнае навучанне, але ў апошні момант адмовіліся ад гэтай ідэі. А цяпер усё распачалі нанова.

Інэса ЗУБРЫЛІНА: — А вам не падаецца, што кансерватызм з'яўляецца часткай нашай свядомасці, нашага стылю жыцця. Мы баімся рэзкіх зрухаў, таму робім крок наперад і адступаем трохі назад, зноў крок наперад — зноў назад... І вельмі здарова, што ёсць людзі, якія з усіх сіл падштурхоўваюць, нават правакуюць змяненні. Часам трэба крытычна паглядзець на усё, што мы робім, і я пагаджуся, што аналіз нашых дзеянняў не было. Работу над памылкамі мы не зрабілі. Сёння асноўнымі прынцыпамі адукацыйнай палітыкі павінны стаць развіццё, разнастайнасць і свабода. Калі не заўважаць змен, што ад-

Аляксандра ПАЗНЯК.

асцярожнасці, удумлівасці, асэнсавання, каб выбраць правільны шлях. І калі мы зробім крок назад, каб потым зрабіць два крокі наперад, то гэта добра. Як, напрыклад, зрабілі з профільным навучаннем. Крок назад быў рэзкі, вельмі балючы, але затое сёння зрабілі два крокі наперад. Мы ўсе імкнёмся адпавядаць часу, але наша з вамі задача зрабіць складаная — настаўніку трэба не проста адпавядаць, але ў чымсьці і аперэджаваць час, і нават паскараць яго. А вось да гэтай ролі мы яшчэ не дараслі, нават нягледзячы на тое, што наш настаўнік змяніўся і стаў больш мабільны, больш кампетэнтны, больш сучасны, хоць ён і не вельмі ацэнены дзяржавай. Натуральна, што ў космас на старым возе не паляціш, паграбуецца карабель — добры, сучасны, які рухаецца з вялікім паскарэннем. Трымаючыся за стары багаж, мы далёка не пойдзем, таму не трэба азірацца ўвесь час назад. Настаўнік сёння — іншы, і ўмовы, у якіх ён працуе, — іншыя. Першы плюс у тым, што настаўнік мае дыдактычную свабоду. Я ведаю, пра што кажу, бо школе прысвяціла 55 гадоў, а ў яе гісторыі былі розныя перыяды. Намнога менш свабоды ў адміністрацыі, а вось у настаўніка больш магчымасцей для выбару. Іншае пытанне, як ён імі карыстаецца? Вымушана канстатаваць, што мы не заўсёды адпавядаем паскарэнню.

Тамара МАЦКЕВІЧ: — Я параўнала б рэформу адукацыі з капітальным, а не касметычным рамонтам у кватэры: калі выносяцца старыя рэчы, змяняецца падлога, устаўляюцца посудамыйка, робіцца ўсё для камфорту яе жыхароў, каб у гаспадароў вызвалілася больш часу на іншыя заняткі. Вось калі настаўнікі скажуць: «Як здарова, што ў мяне з'явіўся час на творчасць, развіццё, на прафесійнае самаўдасканаленне», можна будзе казаць, што рэфармаванне прайшло і прайшло паспяхова. У нас былі добрыя пачынанні, але ў 2008 годзе мы, вобразна кажучы, з «хрушчоўкі» пераехалі ў зямлянку. Зноў вярнуліся ў савецкую сістэму адукацыі, якая не адпавядае сённяшнім рэаліям. Таму я лічу, што рэформа нам патрэбная. Неабходна з зямлянкі перайсці ў нармальнае жытло з каналізацыяй, водаправодам, ацяпленнем, каб можна яго было потым уладкоўваць. Рэформа павінна быць і ў змесце, і ў тэхналогіях, і ў метадыках, і ў сістэме кіравання адукацыяй. Трэба даць большую свабоду настаўнікам...

Алена ГАРБАР: — І я лічу, што рэформа школы не адбылася, хоць і рабілася некалькі спробаў. Дзіця прыходзіць у школу на 11 гадоў. Скажыце, а хто-небудзь спрабаваў спрагназаваць, якія

Анатолий ГЛІНСКИ.

патрабаванні будуць прад'яўляцца да выпускнікоў праз 11 гадоў? На што іх трэба арыентаваць? А ці задумваемся мы над тым, што тое, што сёння бачыцца нам правільным, праз 10—15 гадоў можа аказацца не такім ужо і прыдатным. Як далёка мы зазіраем? Можа, галоўнымі павінны быць не толькі веды і ўменні, а развіццё асобы, каб выпускнік мог без праблем адаптавацца да жыцця па-за школай, мог прымяніць свае веды на практыцы. Мы вучым дзяцей таму, што, на наш погляд, можа спатрэбіцца ім у жыцці, але можам і памыляцца. А хочацца, каб настаўніцкая парада не аказалася бескарыснай.

Анатолий ГЛІНСКИ: — А я супраць рэформы. У нас вельмі шмат станюўчага ў сістэме агульнай сярэдняй адукацыі ўжо зроблена: трэба проста ўзяць гэта за аснову і рухацца далей. Навошта нам разбураць усё, што было створана ўжо ў XXI стагоддзі? Сучасная беларуская школа — частка соц'ізму, і ў ёй адлюстроўваецца ўсё — і эканамічныя, і палітычныя, і сацыяльныя з'явы, таму яна не можа не змяняцца разам з грамадствам. Абмяркоўваць трэба не рэформу, а ўдасканаленне адукацыйнага і выхаваўчага працэсу. Упэўнены, што на сённяшні дзень многія пытанні, якія тычацца якасці адукацыі, залежаць у першую чаргу ад настаўніка: ад ўзроўню яго кампетэнцыі і прафесійнай культуры.

Каб скрыпка Страдзівары загучала...

«ЗВЯЗДА»: *Скажыце, а наколькі апраўдана механічнае завучванне законаў, формул і гістарычных дат? Увогуле, ці маюць каштоўнасць механічнае завучванне факты? Магчыма, куды больш важна ўмець працаваць з інфармацыяй і ўсталяваць прычынна-выніковы сувязі?*

Ларыса ВАЛЫНЕЦ: — Мы проста абавязаны навучыцца нашых дзяцей самастойна здабываць веды. Але ёсць фундамент, на якім сталі гістарычная навука. І нават тэсты пабудаваныя так, што калі ты штосьці не зазубрыў, то высокі бал не атрымаеш. Пэўныя рэчы сапраўды патрабуюць механічнага завучвання. Але для мяне важнае разуменне вучнямі той эпохі, якую мы вывучаем. Калі яно ёсць, то вучань лагічным шляхам, нават падчас тэсціравання, заўсёды зможа знайсці правільны адказ.

Анатолий ГЛІНСКИ: — Ёсць рэчы, якія трэба проста ведаць (законы, формулы, даты). Ведаючы іх, усё астатняе можна проста «здабыць».

Інэса ЗУБРЫЛІНА: — Шэрлак Холмс параўноўваў сваю галаву з пустым

Інэса ЗУБРЫЛІНА.

гарышчам, куды можна напакваць усё што заўгодна. Многія так і робяць: цягнуць туды патрэбнае і непатрэбнае. І нарэшце надыходзіць момант, калі самую неабходную рэч туды ўжо не запіхнеш. Ці яна схаваная так далёка, што яе не дастанеш. «Я ж раблю ўсё па-іншаму. У маім «гарышчы» толькі неабходныя мне інструменты. Іх шмат, але яны ў ідэальным парадку і заўсёды пад рукой. А лішняга смецця мне не трэба...» — казаў герой твораў Конан-Дойла. Вобразна, але па сутнасці.

Вольга ЛАГУНОВА: — Я не магу сёння прымуціць дзіця проста прачытаць параграф і пераказаць яго, бо элементарнае веданне тэорыі ў сучасным свеце неэфектыўнае, а гэта значыць, што ўрок павінен быць практыка-арыентаваным. Але ці ўсе педагогі гатовы працаваць па новых тэхналогіях? І хто ў гэтым вінаваты? Калі ў нас у календарна-тэматычным планаванні прапісаны адзіныя мэты, то пра якую творчасць можа ісці размова? Настаўніка заганяюць у пэўныя рамкі. Што мы чакаем ад яго, калі ёсць усё гатовае? Усё прыкладнае ўспрымаецца як абсалютнае. Я прыходжу на ўрок да маладых настаўнікаў і чую: «Дык усё ж гатовае ёсць...»

Ганна ДАБРЫНЕЎСКАЯ: — Сёння ўжо існуюць тэхналогіі, якія дазваляюць нават складаная для вучняў тэмы падаваць проста і лагічна, яны ўсе пабудаваныя на законах работы мозгу. Галоўная роля ў тэхналагічным забеспячэнні паскоранага развіцця адукацыі належыць, канешне, асобе настаўніка. Менавіта ад яго майстэрства, ад яго бачання прадмета, ад яго разумення і сітуацыі, і патрэб вучня залежыць, якая тэхналогія будзе прыменена для вырашэння той ці іншай дыдактычнай задачы. Ва ўмелых руках тэхналогія будзе «іграць», як скрыпка Страдзівары. А калі, прабачце, рукі не пад тое «заточаныя», то нават інструмент геніяльнага майстра ў іх не загучыць!

Тамара МАЦКЕВІЧ: — Проста веды без кампетэнцыі нічога не вартыя. Калі я ведаю, як націскаць на педалі, гэта яшчэ не значыць, што я ўмею добра ездзіць.

Ганна ДАБРЫНЕЎСКАЯ: — Калегі, калі мы самі не ведаем, што нас чакае праз 10—15 гадоў, значыць, і нашых выхаванцаў трэба вучыць жыць ва ўмовах нявызначанасці, непрадказальнасці, праблемнасці, вучыць іх лёгкай адаптацыі, мабільнасці, гнуткасці ў розных сітуацыях.

Толькі задумайцеся: больш як 900 школ удзельнічаюць у інавацыйнай дзейнасці, але прарыву яны не даюць. Чаму? Прафесійныя кампетэнцыі можна падзяліць на тры ўзроўні. Рэпрадуктыўны — раблю тое, што сказала кіраўніцтва ці загадала міністэрства. Пошукавы —

Алена ГАРБАР.

пашукаю, як гэта робяць іншыя. І трэці ўзровень — жаданне зрабіць па-свойму. На жаль, да крэатыўнага, творчага ўзроўню інавацыйнай кампетэнтнасці большасць настаўнікаў і школ у інавацыйных праектах пакуль не даходзяць. Гэта праблема, над вырашэннем якой трэба ўсім шмат і вельмі настойліва працаваць.

Балы, рэйтынгі, працэнты...

«ЗВЯЗДА»: *Амаль ва ўсіх еўрапейскіх краінах дзяцей яшчэ ў школе вучаць узаемадзейнічаць у камандзе, разам шукаць вырашэнне тых ці іншых праблем. Перад педагогамі ставіцца задача — спрыяць сацыяльнай мабільнасці сваіх выхаванцаў, вучыць дзяцей прымаць самастойныя рашэнні і несці за іх адказнасць. Наколькі гэта актуальна для беларускіх школ?*

Вольга ЛАГУНОВА: — Праектныя тэхналогіі і праца ў групах шырока практыкуюцца нават маладымі настаўнікамі. У гэтым мы не адстаём, а, можа, нават і занадта захапляемся.

Тамара МАЦКЕВІЧ: — А вось мае вучні прыблізна на трэцім уроку заявілі, што яны не хочуць гуляць, а хочуць вучыцца. Пытаюся ў іх, што яны маюць на ўвазе? Адказваюць: «Гэта значыць, што вы будзеце расказваць, а мы слухаць». Таму што калі яны «гулялі», яны вучыліся самі, а ім гэта не хацелася рабіць. Больш звыклая для школы пасіўная пазіцыя вучня на ўроку для іх аказалася больш блізкай.

Алена ГАРБАР: — Тое, наколькі часта мы выкарыстоўваем інтэрактыўныя метады работы, залежыць ад таго, па якіх крытэрыях ацэньваюць настаўніка. Па выніках ЦТ? Па ўдзеле вучняў у даследчых праектах і алімпіадах? Зараз я працую ў сельскай школе і атрымліваю каласальнае задавальненне. Але аддзел адукацыі чакае, калі ў мяне з'явіцца пераможцы на алімпіадах. Як гэта, каб у настаўніка-метадыста за чатыры гады працы на новым месцы не было пераможцаў алімпіад? А яны ў мяне ўжо былі, і сёння ў маёй рабоце іншыя прыярытэты. Мне куды больш цікава падрыхтаваць дзяцей да самастойнага жыцця па-за школай, каб пасля засялення ў студэнцкі інтэрнат ім было прасцей адаптавацца, каб у новым калектыве не ўзніклі складанасці і канфлікты, каб яны маглі праявіць найлепшыя свае якасці. І калі я іду на ўрок, то перада мной паўстае дылема: працаваць на патэнцыяльных алімпіаднікаў і забыцца пра ўсіх астатніх ці ўсё ж такі працаваць на ўсіх?